

Pató Viktória Lilla

A magyar elnökség versenyképességi paktuma és az uniós kutatásfinanszírozás jövője

A 2024-es magyar EU-elnökség központi célkitűzése¹ a versenyképességi megállapodás elfogadtatása, amelyet november 8-án terveznek tárgyalni² az informális EU-csúcson Budapesten. Az ambiciózus célkitűzés mögött álló erőfeszítések nem csupán Magyarország, hanem az egész Európai Unió versenyképességét és innovációs kapacitását hivatottak növelni. Mario Draghi a föderálisabb megvalósításban,³ Orbán Viktor a gazdasági semlegesség politikájában⁴ hisz, és látható, hogy noha többen több különböző utat vázolnak fel, a teljesítmény növelésének fontosságában mindenki egyetért. A versenyképesség szorosan összefügg a kutatási-fejlesztési (KFI) kapacitások erősítésével, hiszen az innovációk és a technológiai fejlesztések közvetlenül hozzájárulnak a gazdasági növekedéshez.

Jelenleg a világ 50 legnagyobb technológiai vállalatából mindössze négy található az EU-ban. Emellett az EU részesedése a globális kockázati tőkéből mindössze 5%, szemben az Egyesült Államok 50%-os részesedésével. Az európai versenyképességi fordulat⁵ elősegítése érdekében csökkenteni kell a kutatási hálózatok töredezettségét, és megszüntetni a K+F-finanszírozás terén fennálló regionális különbségeket, ami azt jelenti, hogy szükség van a kutatási és innovációs támogatások átfogó reformjára a digitális transzformáció megvalósítása, az új technológiák fejlesztése és az adminisztratív akadályok csökkentése érdekében. Jelenleg például Közép-Európa csak a K+F-finanszírozás 8%-át kapja, miközben az EU lakosságának 24%-a él ebben a régióban. A KFI-teljesítmény fokozása és a régiók közötti különbségek csökkentése alapvető fontosságú, ha Európa versenyképességét hosszú távon szeretnénk biztosítani.

Az Európai Unió nemcsak intézményi ciklusváltás közepén áll, de dolgozik a következő hétéves költségvetésén is. A kutatásfinanszírozás terén különösen

¹ BT/MTI 2024a.

² European Council [é. n.].

³ DRAGHI 2024.

⁴ LOSONCZI 2024.

⁵ BT/MTI 2024b.

aktív párbeszéd zajlik, amelyet élénkít, hogy az Ursula von der Leyen által kijelölt biztosok portfóliójában jelentős átfedések vannak a kutatás, az innováció és a digitalizáció területén. Az átfedések a programok megvalósítását is bonyolíthatják,⁶ különösen annak fényében, hogy a kutatásfinanszírozás számos biztos területét érinti, így megosztva a döntéshozatali felelősséget és az erőforrásokat. A versenyképességi megállapodás tervezetében⁷ az EU arra törekszik, hogy 2030-ig elérje a 4%-os GDP-beruházási célt a kutatás és az innováció területén, a tudás áramlása mint az ötödik szabadság bevezetése is szerepel a dokumentumban, valamint az Európai Innovációs Tanács megerősítése – Zaharieva biztos kutatásfejlesztési prioritásaival összhangban. Az Európai Bizottság közzétette az Európai Kutatási Térségről szóló előrehaladási jelentését,⁸ amely szerint az EU még messze van a GDP 3%-ának KFI-re fordításának céljától, elsősorban a magánberuházások alacsony szintje miatt, és azt is elismeri, hogy többet kell tennie annak biztosítása érdekében, hogy a Widening-országok kutatói több finanszírozási lehetőséghez jussanak.

A versenyképesség és a kutatás-fejlesztés-innováció finanszírozásának összefüggései a fentiekből, valamint a biztos mandátumokból is világosak, így két kérdés maradt: mennyire jelenik meg Magyarország érdeke a KFI terén a versenyképességi paktumban, és mennyire tudja majd az új uniós kutatásfinanszírozás csökkenteni a regionális különbségeket, erősítve Európa versenyképességét? Noha a magyar egyetemek uniós finanszírozásból való kizárásának problémája továbbra sem rendeződött, a *Widening country* kategóriába tartozó országok nemrégiben aláírt nyilatkozatban szólítják fel az EU-t, hogy biztosítson szélesebb körű támogatást a kutatásfinanszírozási keret lehívása során alulreprezentált országok számára.⁹ Az Európai Bizottság következő kutatási és innovációs keretprogramjának kidolgozásáért felelős Heitor-csoport jelentős átalakítást javasol az uniós finanszírozási eszközök terén.

A Heitor-jelentés¹⁰ szerint a Widening programot át kellene strukturálni a következő pénzügyi keretprogramban (FP10), hogy kevesebb eszközt tartalmazzon, könnyebben használható és hatékonyabb legyen. Emellett javasolják, hogy a Widening programot nevezzék át¹¹ Advancing Europe-ra.

⁶ PATÓ 2024.

⁷ Euractiv 2024.

⁸ Commission Analyses Potential to Boost European Research Area 2024.

⁹ Joint Statement on Widening Participation and Spreading Excellence Component in the Next EU Framework Programme for R&I 2024.

¹⁰ Directorate-General for Research and Innovation 2024.

¹¹ ZUBAŞCU 2024b.

A jelentés nagyobb összehangoltságot szeretne a nemzeti és uniós források között, mondván: az európai szemeszternek – az EU gazdasági és költségvetési politikákat összehangoló fő eszközének – kellene felelősséget vállalnia a tagállamok állami és magán-KFI-kiadásainak felülvizsgálatáért, beleértve az EU strukturális alapjaiból származó kutatási pénzeket is. Javasolja továbbá egy új *pre-accelerator* program bevezetését az Európai Innovációs Tanács (EIC) keretében, hogy növelje a Widening-országok startupjainak sikerességét az EIC-források megszerzésében. Nem sokkal később nyilvánosságra hozták a Horizon Europe 2025-ös munkaprogramjának Widening-tervezetét,¹² amely a Widening-országok startupjait támogatná¹³ az EIC *pre-accelerator* programjának létrehozásával.

Az EIC 2025-ös munkaprogramja¹⁴ pedig 2024. júliusban jelent meg, amely szerint a kis- és közepes vállalatok és startupok 10–30 millió eurós tőkebefektetést kaphatnak jövőre, ami a jelenlegi maximális 15 millió eurós támogatási határ duplája, ezzel a mély technológiai vállalatok finanszírozási hiányát igyekszik csökkenteni Európában. A stratégiai technológiák számára indított STEP célja az EU-programok forrásainak összpontosítása a digitális, a mély technológiai, a tiszta és a biotechnológiai ágazatokra.

A Heitor-jelentés a független Ipari Versenyképességi és Technológiai Tanács, valamint az Európai Társadalmi Kihívások Tanácsa létrehozását is javasolja, amelyek a kollaboratív kutatásokat irányítanák. Mindez azt jelentené, hogy az FP10-et nagyrészt a Bizottság hatókörén kívülről irányítanák. A csoport szeretné megduplázni a kutatási és innovációs költségvetést 93,5 milliárd euróról 220 milliárd euróra annak érdekében, hogy Európa visszaszerezze versenyképességét. A javaslatok között szerepel a katonai és civil célokra is felhasználható („kettős felhasználású”) innovációk bevonása, valamint az együttműködés fokozása globális szinten, ideértve Kínát is. A kettős felhasználású technológiák fejlesztése azonban gondot okozhat az EU-n kívüli országok – mint az Egyesült Királyság, Kanada vagy Dél-Korea – számára, mivel az érzékeny védelmi kutatások hozzáférése korlátozott lehet számukra, hiszen a nagyobb védelmi fókusz miatt az EU korlátozhatja, mely országok csatlakozhatnak bizonyos projektekhez. A törekvésekkel kapcsolatban Svájc¹⁵ és az Egyesült Királyság¹⁶ is kifejezte álláspontját.

¹² Horizon Europe–Work Programme 2025 Digital, Industry and Space 2025.

¹³ ZUBAŞCU 2024a.

¹⁴ European Innovation Council 2024.

¹⁵ Swiss National Science Foundation 2024.

¹⁶ Department for Science, Innovation and Technology 2024.

Mindeközben Ekaterina Zaharieva, az EU kutatásért és innovációért felelős biztosjelöltje fontos lépéseket ígért¹⁷ az új FP10 keretprogram kialakításában, amelynek egyik prioritása a kutatási költségvetés növelése és az adminisztráció egyszerűsítése, hogy az uniós forrásokhoz való hozzáférés gyorsabb és hatékonyabb legyen. A biztosjelölt azzal is nyugtatta a kutatói közösséget, hogy az FP10 nem olvad be teljesen a versenyképességi alapba, noha a két program bizonyos mértékben összefonódhatna. Az új keretprogram kiemelt figyelmet fordítana a mesterséges intelligencia alkalmazására, valamint az SME-k és a startupok szerepének növelésére. Zaharieva célja a kutatási infrastruktúrák EU-szintű stratégiájának kidolgozása is, hogy a kutatók, különösen az ipar, az SME-k és a startupok számára hozzáférést biztosítson világszínvonalú létesítményekhez. Javaslatokat fogalmazott meg az MI bevezetésére a tudományos kutatásba és az európai élettudományi stratégiára.

A magyar EU-elnökség fő célkitűzése a versenyképességi paktum elfogadtatása, amely alapvető szerepet játszik az európai gazdasági dinamizmus és versenyképesség fokozásában. Ezt a paktumot a következő, lengyel elnökség tovább erősítheti a versenyképességi alap bevezetésével, amely célzott támogatásokat és ösztönzőket kínálna az innováció és a gazdasági fejlődés területén. Bár felmerült az az aggály, hogy az EU következő hétéves költségvetési ciklusában a teljes kutatásfinanszírozás a versenyképességi alap részévé válhatna, ez nem tűnik megvalósíthatónak, és konkrét szándékot sem tükröz. Ezt az elképzelést már így is számos ellenvélemény fogadta.

Bármilyen lesz a kutatásfinanszírozás jövője, bizonyos értékekről nem szabad megfeledkezni: a kutatás és a fejlesztés finanszírozása alapvető versenyképességi kérdés, amelynek célkitűzései során figyelemmel kell lenni a régiók közötti különbségekre. Ennek révén érhető el, hogy a kutatásfinanszírozás hatékonyan szolgálja a versenyképességi szempontokat, miközben az európai régiók közötti különbségek csökkentéséhez is hozzájárul.

2024. október 29.

¹⁷ GREENACRE–FRANCICA 2024.

Felhasznált irodalom

- BT/MTI (2024a): Approval of European Competitiveness Deal Priority of Hungarian Presidency. *The Budapest Times*, 2024. szeptember 9. Online: www.budapesttimes.hu/hungary/approval-of-european-competitiveness-deal-priority-of-hungarian-presidency/
- BT/MTI (2024b): Hanko: Europe Needs Competitiveness ‘Turnaround’. *The Budapest Times*, 2024. szeptember 17. Online: www.budapesttimes.hu/hungary/hanko-europe-needs-competitiveness-turnaround/
- Commission Analyses Potential to Boost European Research Area (2024). *European Commission*, 2024. október 22. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_5361
- Directorate-General for Research and Innovation (2024): Align, Act, Accelerate – Research, Technology and Innovation to Boost European Competitiveness. *Publications Office of the European Union*. Online: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2f9fc221-86bb-11ef-a67d-01aa75ed71a1/language-en>
- Department for Science, Innovation and Technology (2024): *UK Position Paper on the 10th EU Research and Innovation Framework Programme*. Online: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/66f1800c554440e6da17e2a5/uk_position_eu_research_and_innovation_framework_programme.pdf
- Euractiv (2024): Council’s Draft Competitiveness Deal Sets Research and Innovation Target at 4% of GDP. *European Commission*, 2024. október 24. Online: <https://ec.europa.eu/newsroom/eisma/items/854177/en>
- European Council [é. n.]: Informal Meeting of Heads of State or Government, Budapest, 7-8 November 2024. *Consilium*. Online: www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2024/11/07-08/
- European Innovation Council (2024): *European Innovation Council (EIC) Working Programme 2025*. Online: https://sciencebusiness.net/sites/default/files/inline-files/LAST%20VERSION%20EIC%20WP%202025%20version%20TCs%20incl%20Challenges_0.pdf
- GREENACRE, Martin – FRANCICA, Eleonora (2024): Research Commissioner Designate Outlines Plans for Framework Programme 10. *Science/Business*, 2024. október 23. Online: <https://sciencebusiness.net/news/fp10/research-commissioner-designate-outlines-plans-framework-programme-10>
- Horizon Europe–Work Programme 2025 Digital, Industry and Space* (2025). Online: https://sciencebusiness.net/sites/default/files/inline-files/HORIZON-CL4-2025_V5.07.pdf
- Joint Statement on Widening Participation and Spreading Excellence Component in the Next EU Framework Programme for R&I (2024). *Horizon Europe Portal*, 2024. szeptember 26. Online: www.horizontevropa.cz/en/he-programme-structure/widening-participation-strengthening-era/yiifnews/2804
- LOSONCZI, Márton (2024): Orbán Highlights Economic Neutrality and Competitiveness at Ludovika University. *Hungarian Conservative*, 2024. szeptember 25. Online: www.hungarianconservative.com/articles/hu24eu/viktor-orban-europe-competitiveness-lecture-hungarian-eu-presidency/
- PATÓ Viktória Lilla (2024): A tudás szabad áramlása mint az EU ötödik szabadsága. *Ludovika.hu*, 2024. október 7. Online: www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/10/07/a-tudas-szabad-aramlasa-mint-az-eu-otodik-szabadsaga/

- Swiss National Science Foundation (2024): *SNSF Position Paper for the Development of the Next EU Framework Programme for Research and Innovation*. Online: www.snf.ch/media/de/Iwm60vBYzXjbY2op/Position-paper-snsf-vision-of-the-future-of-the-EU-framework-programme.pdf
- The Future of European Competitiveness. Part B / In-Depth Analysis and Recommendations* (2025). Luxembourg: Publications Office of the European Union. Online: https://commission.europa.eu/document/download/ec1409c1-d4b4-4882-8bdd-3519f86bbb92_en?filename=The%2520future%2520of%2520European%2520competitiveness_%2520In-depth%2520analysis%2520and%2520recommendations_0.pdf
- ZUBAŞCU, Florin (2024a): EU to Announce €20M for Widening Start-Ups in 2025. *Science/Business*, 2024. október 23. Online: <https://sciencebusiness.net/news/research-and-innovation-gap/eu-announce-eu20m-widening-start-ups-2025>
- ZUBAŞCU, Florin (2024b): Widening Should Become 'Advancing Europe', Heitor Report Says. *Science/Business*, 2024. október 23. Online: <https://sciencebusiness.net/news/research-and-innovation-gap/widening-should-become-advancing-europe-heitor-report-says>